

Висловлюючись "по-джеферсоновські", правлячу "еліту" в Україні складає переважно "штучна аристократія", а звідси й досить прозорою може бути відповідь про причини наших постійних негараздів у вигляді криз, конфліктів правлячих кіл тощо. Як оцінювати досвід – у цьому випадку з історії суспільної думки США – досить зрозуміло, але зрозуміло перш за все те, що механічного або схематичного перенесення такого досвіду відбутися не може, точніше, таке перенесення не може дати відповідного – позитивного – очікуваного результату *a priori*. Згадаємо знову Спенсера, який, у свою чергу, нагадував – американцям! – думку Макінтоша про те, що "людські суспільства у всіх частинах своєї організації не створюються, а розвиваються..."¹, іншими словами, чинник культурний діє кумулятивно у всіх своїх проявах, включаючи суспільний, державний, правовий.

Стаття надійшла до редколегії 01.12.2009 р.

УДК 342.571:328.184

В.Ф. Нестерович

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ЛОБІЮВАННЯ
ПІД ЧАС ПРИЙНЯТТЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ
АКТІВ У США**

У статті розглянуто конституційно-правові форми лобіювання під час прийняття нормативно-правових актів у США. Зокрема, лобіювання здійснюється шляхом: направлення петицій до органів влади; участь лобістів у роботі комітетів Конгресу США; взаємодія лобістів зі співробітниками Конгресу США; участь лобістів у роботі органів влади суб'єктів федерації; участь лобістів у роботі консультативно-дорадчих установ, які створені при федеральних органах виконавчої влади; організація та проведення лобістами громадських слухань.

Ключові слова: лобіювання, нормативно-правовий акт, лобіст, петиція, органи влади США.

В статье рассмотрены конституционно-правовые формы лоббирования при принятии нормативно-правовых актов в США. В частности, лоббирование осуществляется путем: направление петиций в органы власти; участие лоббистов в работе комитетов Конгресса США; взаимодействие лоббистов с сотрудниками Конгресса США; участие лоббистов в работе органов власти субъектов федерации; участие лоббистов в работе консультативно-совещательных учреждений, созданных при федеральных органах исполнительной власти; организация и проведение лоббистами общественных слушаний.

Ключевые слова: лоббирование, нормативно-правовой акт, лоббист, петиция, органы власти США.

¹ Спенсер, Герберт. Американцы. – С. 1388.

The article considers the constitutional and legal forms of lobbying during the adoption of regulations in the U.S. In particular, lobbying is done by: sending petitions to the authorities, participation of lobbyists in the committees of Congress, lobbyists interact with members of Congress, lobbyists involved in the government of the Federation; lobbyists involved in the consultative and advisory bodies, created by federal executive bodies, organization and lobbies for public hearings.

Key words: *lobbying, legal act, lobbyist, petition the U.S. authorities.*

Найбільшою перепорою у законодавчому врегулюванні інституту лобіювання в Україні є негативне, спотворене його сприйняття громадськістю та асоціювання лобіювання здебільшого з корупційними діяннями. Така ситуація зумовлена у першу чергу відсутністю інформації про легітимні форми лобіювання та активне використання в Україні його позаправових форм. Переконалий, що одним із шляхів зміни ситуації, що склалася, є дослідження та висвітлення конституційно-правових форм лобіювання у країнах західної демократії, де цей феномен отримав інституційне оформлення. Зарубіжний досвід також безумовно може бути використаний у нормопроектній діяльності щодо урегулювання лобіювання.

Тому метою цієї статті є дослідження конституційно-правових форм лобіювання під час прийняття нормативно-правових актів у Сполучених Штатах Америки, як країни родоначальника інституту лобіювання, та яка у найбільшій мірі урізноманітнює його конституційно-правові форми. У цьому автору значну допомогу надали роботи К. Джоста, Дж. Фергюсона, Д. Макгенрі, Л. Мілбрайта, Р. Бейкера, В. Олісеза, П. Файндлі, А. Сергуніна, В. Вільсона, М. Зяблюка, А. Хольцмана та інших зарубіжних, у першу чергу, американських вчених.

Конституційно-правовими формами лобіювання у США під час прийняття нормативно-правових актів є:

1. Направлення петицій до органів влади. Петиційна форма лобіювання є історично першою, найбільш поширеною формою, та полягає у направленні громадянами індивідуальних або колективних клопотань до органів влади, насамперед Конгресу США, для підтримки або на противагу певному нормативно-правовому акту. Саме право петицій, яке гарантоване першою поправкою до Конституції США, стало конституційно-правовим підґрунтям для інституційного оформлення американського лобіювання¹.

¹ The Constitution of the United States of America. Analysis and interpretation / Co-Editors Johnny H. Killian, George A. Costello. – Washington: U.S. Government printing office, 1996. – P. 321.

Владні інституції США на протязі усієї американської історії завжди мали реакцію громадськості у формі петицій на прийняття ними нормативно-правових актів. Наприклад, у 30-ті роки XIX століття коли у суспільстві йшло жваве обговорення питання щодо відміни рабства, Конгрес США отримав неймовірну кількість петицій з даної проблеми, що це заблокувало його роботу. Тому Палата представників вимушена була ухвалити постанову у 1840 році, яка була чинна на протязі подальших п'яти років, про заборону прийняття петицій, які направлені на скасування рабства¹.

Американські юристи у лобістському контексті дещо інтерпретують конституційне право громадян на звернення з клопотаннями до органів влади та зазначають, що самою переконливою петицією є добре розроблений лобістом законопроект². Загалом для конституційної практики США є закономірним, що більшість біллів спочатку розробляється саме у офісах лобістів, певна частина з яких є в сутності доповненням до офісів деяких парламентарів³. За законодавчою процедурою, внесення такого законопроекту до парламенту здійснюється через конгресменів чи сенаторів, які передають його для реєстрації Секретарю Палати або опускають у "хopper" (horper) – невеликий дерев'яний ящик на його столі⁴.

Американський вчений Р. Бейкер підкреслює, що більшість "лобістських біллів" подається саме до Палати представників, члени якої більше співпрацюють з лобістами ніж сенатори⁵. Разом з тим, з цього питання варто звернути увагу на досить важливу деталь, яка має суттєве значення для ініціаторів законопроекту при подальшому стадійно-процедурному його проходженні у Конгресі США. Мова йде про внесення законопроекту, крім фінансового змісту, одночасно представниками Палати представників та Сенату. Такий алгоритм внесення законодавчої ініціативи додає значно більше шансів на позитивне її ухвалення Конгресом США.

Сутнісною рисою законодавчої ініціативи у США є право парламентаря вносити до своєї Палати не лише законопроект, але й пропозицію щодо ініціювання його розробки⁶. За такої ситуації конгресмен чи сена-

¹ Jost K. The Supreme Court A to Z. – Second Edition. – Washington, D.C.: Congressional Quarterly Inc., 1998. – P. 320.

² Ferguson J.H., McHenry D.E. The American system of Government. – New York-Toronto-London: McGraw-Hill Book Company, 1950. – P. 200.

³ Milbrath L.W. The Washington Lobbyist. – Chicago: Rand McNally, 1963. – P. 234.

⁴ Squire P., Lindsay J., Covington C. Smith E. Dynamics of Democracy. – Madison-Sydney: Brown & Benchmark, 1995. – P. 304.

⁵ Baker R.K. House and Senate. – New York-London: W.W. Norton & Company, 1989. – P. 154-155.

⁶ Oleszek W.J. Congressional Procedures and the Policy Process. – Fifth Edition. – Washington, D.C.: Congressional Quarterly Inc., 2001. – P. 75.

тор повинні подати до своєї Палати петицію про необхідність розробки бажаного законопроекту. Палата розглядає подану петицію та приймає щодо неї резолюцію. Якщо остання позитивного змісту, то комітету Палати, предмету відання якого відповідає зміст запропонованого законопроекту, доручається його розробити. У даному разі маємо дворівневий рівень реалізації права петицій. Перший – направлення громадянами клопотань парламентарю про розробку необхідного законопроекту. Другий – подання конгресменом чи сенатором на основі отриманих клопотань громадян власної петиції про розробку законопроекту.

Варто звернути увагу на той факт, що посадові і службові особи, які отримують петиції, з великою увагою відносяться до їх змісту. Вони вживають у межах своєї компетенції відповідні заходи та обов'язково дають офіційну відповідь громадянам на отримані від них петиції. Зокрема, член апарату Ради з національної безпеки, а згодом заступник Державного секретаря Г. Сондерс, пригадає лавину листів та телеграм, у яких висловлювалися прохання до Президента Л. Джонсона підтримати Ізраїль, коли Президент Єгипту Г. Насер закрити протоку Тіран у травні 1967 року. Так, посадовець зазначає, що на ім'я Президента США тоді надійшло 150 тисяч листів та телеграм від єврейської громади з цього питання. Коли Президенту США доповіли про кількість петицій, які надійшли до його офісу, він одразу ж видав декрет, яким встановив, що на кожен лист чи телеграму, які надійшли, необхідно дати відповідь¹.

Тим не менше, у конституційній практиці США є чимало зловживань правом петицій під час здійснення лобіювання. Одним із досить неординарних, яке до речі отримало свою юридичну оцінку ще в Акті 1919 року, це підштовхування службовцями федеральних органів виконавчої влади пересічних громадян до відправлення до Конгресу листів та телеграм з метою вплинути на федеральний законодавчий процес.

Для упередження подібної діяльності у вище зазначеному акті 1919 року було встановлено, що жодна частина коштів, яка асигнується Конгресом США, не повинна без його санкції використовуватися прямо чи опосередковано для сплати послуг, реклами, відправлення телеграм, листів, друкованого та рукописного матеріалу, здійснення телефонних дзвінків чи життя іншої будь-якої дії з метою впливу у той чи іншій формі на члена Конгресу США, щоб він використовуючи своє право голосу або в інший спосіб, сприяв чи навпаки протидіяв прийняттю Конгресом США того чи іншого закону чи фінансового акта незалежно від стадії його проходження у законодавчому процесі.

¹ Findley P. They Dare to Speak Out: people and institutions confront Israel's Lobby. – Westport, Connecticut: Lawrence Hill & Company, 1985. – P. 120-121.

З Акта 1919 року допускалося лише два виключення¹:

- по-перше, службовці виконавчої влади могли відповідати на запити з Конгресу США та передавати у свою чергу до Конгресу клопотання про прийняття законів та фінансових актів, які на їхню думку є необхідними;

- по-друге, якщо з вказаною метою були використані кошти, які не асигнувалися Конгресом США, а є залученими з інших джерел, за умови надання звіту про джерела фінансування.

2. Участь лобістів у роботі комітетів Конгресу США. В американському законодавчому процесі при здійсненні лобіювання комітетам Конгресу надається особливе значення. Впровадження в американському парламентаризмі моделі "сильних" комітетів, цілком закономірно призвело до виокремлення їх епіцентрами законодавчої роботи у Конгресі². Небезпідставно свого часу Президент США В. Вільсон назвав їх "малими законодавчими зібраннями"³.

Вплив комітетів на законодавчу діяльність Конгресу США був настільки результативним, що період в історії з початку 20-х і приблизно до кінця 70-х років XX століття американські науковці називають "правлінням комітетів"⁴, а їх голів – "Колегією кардиналів"⁵, котрі й на сьогодні після низки парламентських реформ мають вагомий вплив на законодавчий процес⁶. Безапеляційним аргументом на користь ефективності "комітетської системи" у лобіюванні, є те що вона фактично виключає необхідність впливати на всю Палату Конгресу США, адже члени комітету є для лобіста своєрідною "керованою кількістю", позитивна ухвала якої щодо законопроекту є орієнтиром для подальшого його обговорення у Конгресі⁷. Це досить наочно підтверджують і статистичні дані, згідно яких у 90% випадків, законопроекти, які схвалені профільним комітетом, приймаються Палатою Конгресу США без змін⁸.

¹ Сергунин А.А. США: аппарат президента по связям с конгрессом и внешняя политика. – Нижний Новгород: Волго-Вятское книжное издательство, 1990. – С. 98.

² Keefe W.J., Ogul M.S. The American legislative process: Congress and the States. – Eighth edition. – New Jersey: Printice Hall Inc., 1993. – P. 318-319.

³ Вильсон В. Государственный строй Соединенных Штатов / Перевод съ 20-го издания под ред. П.П. Гронскаго и Ф.И. Корсакова. – СПб., 1909. – С. 89.

⁴ Зяблук Н.Г. Лоббизм в США как политический институт // США: Экономика. Политика. Идеология. – 1995. – № 2. – С. 44.

⁵ Baker R.K. House and Senate. – New York-London: W.W. Norton & Company, 1989. – P. 198.

⁶ Cleszek W.J. Congressional Procedures and the Policy Process. – Fifth Edition. – Washington, D.C.: Congressional Quarterly Inc., 2001. – P. 89-90.

⁷ Wilson W. Congressional government: a study in American politics. – Boston: Houghton, Mifflin and Company, 1885. – P. 189-190.

⁸ Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Особенная часть: Учебник / Под ред. Б.А. Страшуна. – 3-е изд. – М.: Норма, 2008. – С. 104.

Комітети у Конгресі США зважаючи на його бікамерну структуру, створюються у Палатах окремо. Комітетами Палати представників, які найбільше привертають увагу лобістів є: з прибутків та податків; з енергетики та торгівлі; асигнування; бюджету; урядової реформи. У Сенаті такими комітетами є юридичний; фінансів; охорони здоров'я, освіти, праці та пенсій; торгівлі, науки та транспорту; асигнування. Цікаво, що саме з цих комітетів як Палати представників, так і Сенату, найбільше співробітників перейшло на лобістську роботу. Зазначу, що такий "перехід" будь-якої федеральної посадової особи у США, згідно з Актом чесного ліцезування та відкритої влади 2007 року, може зробити лише після двох років з дня припинення своїх посадових повноважень¹.

**Комітети Конгресу США, співробітники яких
найбільше зробили переходів на лобістську роботу²**

№ з/п	Комітети Палати представників	Кількість співробітників	Комітети Сенату	Кількість співробітників
1.	Енергетики та торгівлі	141	Юридичний	101
2.	З прибутків та податків	95	Фінансів	94
3.	Асигнування	90	Охорони здоров'я, освіти, праці та пенсій	85
4.	Бюджету	67	Торгівлі, науки та транспорту	84
5.	Урядової реформи	61	Асигнування	77
6.	Освіти та праці	59	Національної безпеки та урядових справ	64
7.	Науки	58	Банківського сектору, ЖКГ та місцевого розвитку	55
8.	Транспорту та інфраструктури	54	Навколишнього середовища та громадських проєктів	45
9.	Юридичний	53	Енергетики та природних ресурсів	44
10.	Сільського господарства	53	Бюджету	43

¹ Honest Leadership and Open Government Act of 2007 // Public Law. - 110-81 - Sept. 14, 2007. - 121 Stat. 735-776.

² Information is from website the Center for Responsive Politics. [Electronic resource]. - Mode of access: <http://www.opensecrets.org/revolving/top.php?display=M>

11.	Збройних сил	47	Збройних сил	37
12.	Малого бізнесу	45	У справах с/г, харчування та лісового господарства	34
13.	Міжнародних відносин	38	З питань старіння	31
14.	Фінансових послуг	33	З питань розвідки	31
15.	З питань розвідки	27	Міжнародні відносини	27
16.	Регламенту	26	Регламенту та адміністрації	25
17.	У справах ветеранів	24	Малого бізнесу та підприємництва	23
18.	Адміністрації	24	У справах індіанців	20
19.	Ресурсів	16	У справах ветеранів	16
20.	Стандартів службової поведінки	15	Етики	7

У здійсненні лобіювання на рівні комітетів Конгресу США, все більшу роль починають відігравати підкомітети. Вони створюються у рамках постійних комітетів та мають більш вузьку спеціалізацію. Причиною посилення ролі підкомітетів у здійсненні лобіювання є збільшення їхньої активності через ускладнення законовтворчої діяльності. Крім того, підкомітети мають в основному ті ж повноваження, що й комітети, за винятком права безпосереднього звернення до Палати.

3. Взаємодія лобістів зі співробітниками Конгресу США. Здійснення лобіювання в американському парламенті не обмежується лише впливом на конгресменів чи сенаторів. Не меншого значення має взаємодія лобістів зі службовцями Конгресу, яких на кінець 90-х років XX століття налічувалось 40 тис. осіб, з них 17 тис. службовців перебувало у особистих апаратах конгресменів і сенаторів¹. Провідні співробітники Конгресу, особливо керівники апарату комітетів та помічники з питань законодавства, набагато краще знають складні процедурні тонкощі законодавчого процесу ніж парламентарі. Самі лобісти відзначають, що при наявності добре налагоджених відносин зі службовцями парламенту, успіх у результативності лобіювання більш ніж на 60% забезпечений².

Результати проведених спеціальних досліджень уповноваженими комісіями Конгресу США свідчать, що більша частина внесених поправок членами парламенту, особливо тих, які не входять до складу коміте-

¹ Tarr D., O'Connor A. Congress A to Z. – Third Edition. – Washington, D.C: Congressional Quarterly Inc., 1999. – P. 414.

² Baker R.K. House and Senate. – New York-London: W.W. Norton & Company, 1989. – P. 159.

тів, є безпосереднім авторством службовців їх особистих апаратів¹. Більше того, законодавча практика знає випадки, коли службовці ставили ім'я "свого" конгресмена чи сенатора (навіть без його відома) на законопроекти подані лобістами та успішно вели їх по сходам законодавчого процесу². Зазначу, що помічники сенаторів мають більший вплив на законодавчий процес, ніж їх колеги з Палати представників³. Американські вчені звертають увагу на певну закономірність – збільшення у двоє штату апарату службовців, неодмінно веде до збільшення фактично у двоє й числа внесених поправок та кількості нових федеральних фінансових програм⁴.

4. Участь лобістів у роботі органів влади суб'єктів федерації. Однією із тенденцій в американському лобіюванні є географічне переорієнтування здійснення лобіювання з центрального рівня на рівень штатів. Це призвело до того, що Вашингтонські лобістські фірми все частіше починають доповнювати перелік своїх послуг здійсненням лобіювання на регіональному рівні. Дана тенденція стосується й корпоративних суб'єктів лобіювання федерального рівня – спілок та асоціацій. Якщо раніше вони при виникненні потреби здійснення лобіювання в органах влади певного штату, вимушені були запрошувати у якості субпідрядників місцеві лобістські фірми, то сьогодні спілки та асоціації пішли шляхом створення власних лобістських офісів на рівні штатів. Це дозволяє здійснювати постійний моніторинг правотворчої діяльності органів влади штатів та своєчасно здійснювати лобіювання у власних інтересах.

Ще одним трендом лобіювання на регіональному рівні є диверсифікація лобістського представництва, зокрема, комерційними корпораціями. Яскравим прикладом цього є всевітньо відома компанія "Johnson & Johnson", яка здійснює активне лобіювання у Вашингтоні, має найнятих зареєстрованих лобістів у легіслатурі свого рідного штату Нью-Джерсі, оперує через Торгову палату Нью-Джерсі, Асоціацію промисловців Нью-Джерсі та групу компаній Нью-Джерсі з виробництва продукції для здоров'я. З поміж цього Johnson & Johnson систематично платить внески в асоціації промисловців Каліфорнії, Іллінойсу, Массачусетса й других штатів та має там своїх лобістів⁵.

¹ Шуровский М. Соединенные Штаты Америки: может ли аппарат Конгресса стать лоббистом собственных интересов? // Бизнес и политика. - 1995. - № 7. - С. 51.

² Заблок Н.Г. Лоббизм в США как политический институт // США: Экономика. Политика. Идеология. - 1995. - № 2. - С. 47.

³ Oleszek W.J. Congressional Procedures and the Policy Process. - Fifth Edition. - Washington, D.C.: Congressional Quarterly Inc., 2001. - P. 27.

⁴ Шуровский М. Соединенные Штаты Америки: может ли аппарат Конгресса стать лоббистом собственных интересов? // Бизнес и политика. - 1995. - № 7. - С. 53.

⁵ Иванов Н.Б. Лоббизм в легислатурах американских штатов // США-Канада: Экономика. Политика. Культура. - 1999. - № 2. - С. 117-118.

Основним об'єктом лобіювання на регіональному рівні є легіслатура (законодавче зібрання) штату. Характерно, що лобіювання у легіслатурах суб'єктів федерації, порівняно з лобіюванням Конгресу США та федеральних урядових установ, має значно вищий коефіцієнт корисної дії. Зокрема, згідно дослідження інституту лобіювання на рівні трьох штатів – Каліфорнії, Техасу і Айови, яке було проведене американськими вченими, у Каліфорнії, з усіх ініційованих лобістами законопроектів, 67% було ухвалено легіслатурою штату, у Техасі цей показник становив – 55%, а в Айові – 51%¹.

5. Участь лобістів у роботі консультативно-дорадчих установ, які створені при федеральних органах виконавчої влади. Головна мета лобіювання полягає не стільки у впливі на прийняття відомчих нормативно-правових актів, хоча це теж має місце, скільки в участі у розробці урядових законодавчих ініціатив. Останні складають досить значний відсоток – близько третини усіх законопроектів². З помір цього, Президент США, згідно з Актом про бюджет та звітність 1921 року, має виключне право на внесення до Палати представників законопроекту про Бюджет на наступний рік.

Специфіка участі федеральних органів виконавчої влади у законодавчому процесі полягає у тому, що за Конституцією ні Президент США, ні підпорядковані йому урядові установи, формально не є суб'єктами права законодавчої ініціативи. Тому усі законодавчі пропозиції федеральних органів виконавчої влади матеріалізуються через щорічні послання Президента США³. Лобісти, котрі залучені до законопроектної роботи на урядовому рівні, не тільки намагаються вплинути на розробку нормативних положень біллів, а й досить часто прагнуть ініціювати їх внесення до Конгресу від імені урядових відомств або особисто Президентом США, оскільки за певних умов, це надає законопроекту додаткової ваги та збільшує шанси на кінцевий успіх. Наприклад, за роки президентства Л. Джонсона (1963-1969) ним особисто було подано 83 законодавчі пропозиції, 80 з яких були ухвалені Конгресом⁴.

Окрім Глави держави, наголошує американський вчений М. Нельсон, ключовою фігурою у лобіюванні урядових законодавчих ініціатив у

¹ Bingham R.D., Hedge D. State and Local Government in a Changing Society. - Second Edition. - New York: Mc Graw-Hill, Inc., 1991. - P. 93.

² Jillson C. American Government. Political Change and Institutional Development. - Orlando: Harcourt Brace College Publishers, 1999. - P. 182.

³ Holtzman A. Legislative Liaison: executive Leadership in Congress. - Chicago: Rand McNally, 1970. - P. 248.

⁴ Косопкин А.С. Нефедова Т.И. Президент, Конгресс, законодательство. (Опыт взаимодействия исполнительной и законодательной ветвей в США) // Государство и право. - 1998. - № 1. - С. 85.

парламенті є також Віце-президент, який може виступати як і індивідуальний лобіст, так і координатором лобістської групи¹. За статистикою, до 50% проєктів, які запропоновані федеральними органами виконавчої влади ухвалюються Конгресом США. У разі, якщо президентська адміністрація не змогла переконати Конгрес у необхідності прийняття бажаного білля, застосовується найдієвіший лобістський засіб – конституційне повноваження Президента США накладати вето на цей законодавчий акт.

У цілому конституційна практика США свідчить, що президентське вето відіграє досить значну роль у законодавчому процесі. До початку 90-х років ХХ століття Президенти США застосовували вето 1421 раз. І лише у 103 випадках Конгресу вдалося подолати його. Наприклад, Президент США У. Клінтон, який перебував на цій посаді з 1993 по 2000 роки, застосовував право вето десять разів, з яких у двох випадках воно було подолано. Дж. Буш-молодший за два строки свого президентства скористався правом вето лише один раз у травні 2005 року щодо Акта, який дозволяв Національному інституту здоров'я проводити дослідження стовбурових клітин та експериментів з ними, й який виділяв кошти з федерального бюджету для здійснення цієї програми. Дане вето Конгресом США подолане не було².

6. Організація та проведення лобістами громадських слухань. Для конституційної практики США винесення органами влади на обговорення суспільства проєктів нормативно-правових актів є невід'ємною складовою правотворчого процесу. Це одна з найпоширеніших та найпопулярніших форм залучення громадськості до правотворчого процесу, особливо на регіональному та субрегіональному рівнях³. Досить часто ініціаторами організації громадських слухань виступають саме суб'єкти лобіювання, особливо коли мова йде про прийняття фінансових біллів⁴. Головною ж метою громадських слухань є з'ясування максимальної кількості обставин, що стосуються проєкту акта, винесеного для обговорення.

Важливим урівноважуючим чинником в інформаційному забезпеченні процесу прийняття правових актів на федеральному рівні є функціонування при парламенті США спеціальної аналітичної установи – Дослідницької служби Конгресу (Congressional Research Service). Остання на протигагу лобістам надає законодавцям вільний від будь-яких оцінок матеріал, необхідний для адекватного відзеркалення у законі різномані-

¹ Nelson M. The Presidency A to Z. – Second Edition. – Washington, D.C.: Congressional Quarterly Inc., 1998. – P. 95.

² Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Особенная часть: Учебник / Под ред. Б.А. Страшуна. – 3-е изд. – М.: Норма, 2008. – С. 122.

³ Bingham R.D., Hedge D. State and Local Government in a Changing Society. – Second Edition. – New York: Mc Graw-Hill Inc., 1991. – P. 88.

⁴ Manley J.E. The Politics of Finance. The House Committee on Ways and Means. – Boston: Little, Brown, 1970. – P. 317.

тних суспільних інтересів. У даній установі працює більше шести тисяч службовців та має річний бюджет близько 45 млн. доларів США. Щороку Дослідницька служба відповідає близько на 500 тисяч запитів від конгресменів, комітетів і працівників апарату. Відповіді надаються у формі доповідей, бюлетенів, бібліографій, аналітичних повідомлень, семінарів, аудіо- та відеозаписів, інформації з автоматичної бази даних чи навіть особисте консультування по телефону¹.

Таким чином, лобіювання у США є однією з констант процесу прийняття нормативно-правових актів. Американські вчені його характеризують як систему всебічного наскрізного лобіювання². Це можна пояснити з двох позицій. По-перше, особливостями конституційного ладу США, у якому не має домінуючого центру влади, а скоріше є чисельні його осередки як на федеральному, так і на штатному рівнях. По-друге, надзвичайно високою гетерогенністю американського соціуму та розвиненістю інститутів громадянського суспільства. Зокрема, близько 65% населення США перебуває у членстві як мінімум однієї організації, яких наразі налічується понад 138 тисяч³. Лобіювання є дієвим конституційно-правовим інститутом у забезпеченні врахування інтересів американських громадян у нормативно-правових актах. Не дарма, в американських наукових джеделах його кореспондують з "п'ятою гілкою влади"⁴.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2010 р.

УДК 343.346.8(РФ):343.985

І.О. Воронов

**АНТОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ В РОСІЙСЬКІЙ
ФЕДЕРАЦІЇ ПРОБЛЕМ РОЗКРИТТЯ
ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ
ВИСОКИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

У статті розглядаються сучасний стан та перспективи розвитку вітчизняних дисертаційних досліджень проблем розкриття та розслідування злочи-

¹ Tarr D., O'Connor A. Congress A to Z. - Third Edition. - Washington, D.C.: Congressional Quarterly Inc., 1999. - P. 280-281.

² Bentley A. F. The process of government: a study of social pressures / New ed., with introd. by H.T. Davis. - Evanston: Principia Press of Illinois, 1949. - P. 222; Dahl R.A. Who Governs? - Democracy and Power in American City. - New Haven: Yale University Press, 1989. - P. 5; Truman D.B. The governmental process: political interests and public opinion. - 2-d ed. - New York: Knopf, 1971. - P. 158.

³ Davidson R.H., Oleszek W.J. Congress and its Members. - Eighth Edition. - Washington, D.C.: Congressional Quarterly Inc., 2002. - P. 349.

⁴ Zorack J.L. The Lobbying Handbook. - Washington, D.C.: Professional Lobbying and Consulting Center, 1990. - P. 24.